

ÖLÜRSE TEN ÖLÜR CANLAR ÖLESİ DEĞİL

Haldun Taner (İstanbul, 16 Mart 1915 – 7 Mayıs 1986) Matbaa-i Âmire müdürü Hâmid Bey anne tarafından büyükbabası, Meclis-i Mebusan İstanbul milletvekili ve Darülfünun devletler hukuku profesörü Ahmet Selahattin Bey babasıdır. Çemberlitaş'ta dünyaya gelen Taner, beş yaşında babasını kaybetti. Galatasaray Lisesi'nde okudu (1935). Heidelberg Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'ndeki öğrenimini (1935-38) ağır bir tüberküloza yakalanması nedeniyle yarıda bırakıp İstanbul'a döndükten sonra Ankara Radyosu için skeçler yazmaya başladı. İÜ Alman Filolojisi'ni bitirdi (1950), Sanat Tarihi Bölümü'nde asistan oldu. 1954'te ilk evliliğini yaptı ve *Oyun* dergisini çıkardı. Viyana Üniversitesi'nde Prof. Kindermann'ın yanında felsefe ve tiyatro okudu. Max Reinhardt Tiyatro Akademisi'nde eğitim gördü (1955-57). İÜ, Gazetecilik Enstitüsü, İGSA ve LCC'de tiyatro ve dramaturji dersleri verdi. Devekuşu Kabare Tiyatrosu, Bizim Tiyatro ve TEF Kabare'yi kurdu. Türkiye'deki epik tiyatronun ilk örneği sayılan *Keşanlı Ali Destanı* ile dünyaya açıldı. Bütün çalışmalarıyla bir Haldun Taner Tiyatrosu ekolü oluşturdu ve Türkiye'de tiyatronun bir 'bilim dalı' olmasında etkili oldu. "Tuş" adlı öyküsü (1955) ve *Keşanlı Ali Destanı* oyunu aynı adlarla filme alındı. "Devekuşuna Mektuplar" başlıklı yazılarına *Tercüman*'da (1955-60) başladı, "Pazar Sohbetleri" başlığıyla *Milliyet*'te (Mart 1974 – Mayıs 1986) sürdürdü. 9 Ocak 1976'da ikinci evliliğini yaptı. 1953'te *New York Herald Tribune* ile *Yeni İstanbul* gazetelerinin düzenlediği uluslararası bir yarışmada "Şiştane'ye Yağmur Yağyordu" öyküsüyle birinci oldu. Sait Faik Hikâye Armağanı'nın ilkinde *On İkiye Bir Var* ile kazandı. *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* ile Uluslararası Bordighera Mizah Hikâyeleri Ödülü'nü, *Milliyet*'teki köşe yazılarıyla Gazeteciler Cemiyeti Fıkra Ödülü'nü (iki kez), *Yalıda Sabah* ile 1983 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü aldı. 1987'den beri Haldun Taner Öykü Ödülü verilmekte. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Kadıköy sahnesine (1988) ve Caddebostan'da bir sokağa adı verildi. 100. doğum yıldönümü olan 2015'ten itibaren bütün yapıtları Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanmakta.

Yapıtları:

Öykü: *Yaşasın Demokrasi*, 1949; *Tuş*, 1951; *Şiştane'ye Yağmur Yağyordu*, 1953; *Ayışığın-da "Çalışkur"*, 1954; *On İkiye Bir Var*, 1954; *Konçinalar (Şiştane'ye Yağmur Yağyordu – On İkiye Bir Var*'dan seçmeler), 1967; *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü*, 1969; *Yalıda Sabah*, 1983.

Oyun (sahnelenmiş tarihleriyle): *Günün Adamı*, 1952'de yasaklandı, 1961'de sahnelendi; *Dışardakiler*, 1957; *Ve Değirmen Dönerdi*, 1958; *Fazilet Eczanesi*, 1960; *Lütfen Dokunmayın*, 1961; *Günün Adamı*, 1961; *Huzur Çıkmazı*, 1962; *Bu Şehr-i İstanbul ki*, 1962; *Keşanlı Ali Destanı*, 1964; *Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım*, 1964; *Eşeğin Gölgesi*, 1965; *Zilli Zarife*, 1966; *Vatan Kurtaran Şaban*, 1967; *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, 1969; *Astronot Niyazi*, 1970; *Ha Bu Diyar*, 1971; *Dün Bugün*, 1972; *Aşk ü Sevda*, 1973; *Dev Anası*, 1973; *Yar Bana Bir Eğlence*, 1973; *Haneler*, 1974; *Çıktık Açık Alınla*, 1977; *Ayışığında Şamata*, 1977; *Yalan Dünya*, 1977; *Eşeğin Gölgesi*, 1978; *Hayırdır İnşallah*, 1979; *Kapılar*, 1980; *Huzur Çıkmazı*, 1981; *Haldun Taner'in Timsahı*, 2008 (hızl. D. Taner – S. Erez).

Düzyazı: *Devekuşuna Mektuplar 1*, 1960 (sonradan *Önce İnsan* adıyla); *Devekuşuna Mektuplar 2*, 1977 (sonradan *Yaz Boz Tahtası* adıyla); *Hak Dostum Diye Başlayalım Söze*, 1978; *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil – Portreler*, 1979; *Düşsem Yollara Yollara*, 1979; *Çok Güzelsin Güme Dur*, 1983; *Berlin Mektupları*, 1984; *Koyma Akıl, Oyma Akıl*, 1985.

*Haldun Taner'in
YKY'deki kitapları:*

- Koyma Akıl, Oyma Akıl (2015)*
Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu (2015)
Keşanlı Ali Destanı (2015)
Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (2015)
Yalıda Sabah (2015)
Çok Güzelsin Gitme Dur (2015)
Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım (2015)
Ayışığında "Çalışkur" (2015)
On İkiye Bir Var (2015)
Sancho'nun Sabah Yürüyüşü (2015)
Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil (2016)
Fazilet Eczanesi (2016)

HALDUN TANER

Ölürse Ten Ölür
Canlar Ölesi Değil

Düzyazı

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4553
Edebiyat - 1287

Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil / Haldun Taner

Kitap editörü: **Murat Yalçın**
Düzeltili: **Cennet Türker**

Kitap tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Gülçin Erol Kemahlıoğlu**

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1.Cad. No:16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

1. baskı: Cem Yayınları, İstanbul, 1979
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 2016
ISBN 978-975-08-3531-5

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Önsöz • 9

- Sakallı Celal / Celal Yalınz • 11
- Edebiyatımızın 'Grand Seigneur'ü / Abdülhak Şinasi Hisar • 17
- Bir Bellek Fenomeni / Mükrimin Halil Yinanç • 23
- Ne İçinde Zamanın, Ne de Büsbütün Dışında /
Ahmet Hamdi Tanpınar • 30
- Cumhuriyetin İlk 'First Lady'si / Lâtife Uşaklıgil • 35
- "Om mani padme hum" / Asaf Hâlet Çelebi • 41
- "Sırtık bir küskün" / Celal Sılay • 48
- Sazlı Operetten *Çardaş Fürstin'e* / Cemal Sahir • 53
- Rose Bonbon / Aliye Berger • 60
- Hedonist Bir Kirpi / Refik Halid Karay • 64
- Güneş Ufuktan Daha Doğmadan / Ahmet Selahattin • 71
- "Orda bir köy var, uzakta" / Ahmet Kutsi Tecer • 78
- Öne Çıkan Bir Hanım / Halide Edib Adıvar • 84
- Kentlere İmzasını Atmak / Haşim İşcan • 90
- Son Tuluatçı / İsmail Dümbüllü • 93
- Tombul, Tatlı Bir Adam / Selçuk Kaskan • 99
- Fortiter in Re / Suaviter in Modo / Seha L. Meray • 103
- Şeytan Tüylü Bir Adam / Muammer Karaca • 107
- İkbal'de Sabah Kahvesi / Orhan Kemal • 111
- Osmanlının Peşinde / Kemal Tahir • 116
- Tiyatro Bir Tutku / Ulvi Uraz • 120
- Hocaların Hocası / Sıddık Sami Onar • 123
- Sevimli Bir Aylak / Sait Faik Abasıyanık • 128

- Yedi Meşalecilerin En Çok Yanlısı / Sabri Esat Siyavuşgil • 132
İyiler Erken Ölür / Suat Yakup Baydur • 136
Bir Tiyatro Ermişi / Muhsin Ertuğrul • 141
İki Sevimli Hece / Vâlâ Nurettin Vâ-Nû • 144
Aktörlerin ‘Doyen’i / İsmail Galip Arcan • 148
Röportaj Kralı / Naci Sadullah Daniş • 152
Sağduyunun Sözcüsü / Abdi İpekçi • 155
Adının İmlasını Değiştiren Adam /
İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu • 159
Zoraki Diplomat – Gerçek Romancı /
Yakup Kadri Karaosmanoğlu • 162
Her Gece Saat Dokuzda / Rauf Ulukut • 167
Hayatını Yaşayan Adam / Esat Mahmut Karakurt • 171
İsteddiği İşi Yapmak Mutluluğu / Arif Müfid Mansel • 174
S/S Ankara • 178
Akbaba’nın Ardından • 181
Çiçek Pasajı • 185
Bir ‘Sextet’ / Tevfik Sağlam ve arkadaşları • 189
Pirimizin Ardından / Burhan Felek • 197
Duyarlı Yalınlık / Behçet Necatigil • 200
Ağzına Baktıran Adam / Eşref Şefik Atabey • 204
Sisyphos’un Torunları / Azra Erhat, Faruk Güvenç • 208
Bedrettin Tuncel • 212
Dürüst ve Yürekli / Orhan Eyüboğlu • 217
Sıra Dışı Bir Diplomat / Orhan Tahsin • 221
Şiirde Espri / Özdemir Asaf • 224
Hiç Yoktan Mizah Çıkarmak / Suavi Süalp • 227
Atatürkçü Bir ‘Cartésien’ / Enver Ziya Karal • 230
Hem Yazar Hem Politikacı / Samet Ağaoğlu • 233
“Yazar mısın, durma yaz” / Ahmet Rasim • 236

*Ölürse ten ölür
Canlar ölesi değil
Yunus Emre*

Yayıncının notu: Bu baskıda, özellikle eski/yabancı kökenli sözcüklerin yazımında sözlüklere, adların yazımında ise ansiklopedilere uyuldu. Bazı sözler dipnotlarla açıklandı.

Önsöz

Bu kitapta portresi çizilmeye çalışılan kişilerin ortak bir özelliği var: Artık yaşamıyor oluşları.

Ölenleri “hayırla yâd etme”yi öğütleyen olgun bir geleneğin hoşgörü açısını yeğleyen yazar, onlara diyalektik bir büyütle yaklaştırmaya, onları eleştirip yargılamaya kalkmadı. Yakın geçmişin bu renkli kişilerini, daha çok kendi değer yargıları, kendi koşullandırılmaları, hatta bazılarını kendi sevimli tutarsızlıkları içinde, kendi yaşam kozalarını dokurken, şurasından burasından bazı gözlemlerle yansıtmayı denedi. Hepsi o kadar.

Şu kubbede baki kalan birer hoş seda imişlercesine sevecenlikle kaleme alınan bir portrelerin elbette objektif olma iddiaları da yoktur. Seçilişleri bile belli bir değer ölçüsüne göre değil, sadece rastlantıya, yazarın yaşamı boyunca onları az ya da çok yakından tanımış olmasına dayanıyor.

Bu portrelerin bazıları portre olarak yazıldı, bazıları da adı geçen dostların ölümleri vesilesiyle kaleme alındı.

Kitabın dört portresi ise tek tek kişilere değil ama onlar kadar kişiliği olan bir gruba, bir vapura, bir pasaja, bir dergiye ayrıldı.

Bu portreleri yazarken bir vefa borcunu yerine getirmekten ya da yakın geçmişin ilginç bir kişisini onları pek tanımamış olan yeni kuşaklara tanıtmak kaygısından da çok, yazarı asıl iten duygunun bu eski dostlarla hayalen de olsa bir kere daha yaşamak özlemi olduğunu burada doğruculuk adına itiraf etmek gerek.

Yunus’un yüce sözü zaten bu avuntuyu da içermiyor mu?

Haldun Taner

Sakallı Celal

Bugünün çoluğu çocuğu hep sakallı. Sakal, çünkü, toz pembe yanaklarına sözümona erkeksi bir gölge katıyor kuruntusundalar. Kişilik yanakta değil, gözlerdedir, bakıştadır. Sakal onu olgunlaştırır ki.

Çok önceleri sakal ve bıyığın revaçta olduğu bir dönemden geçemedik değil. Osmanlı İmparatorluğu'nda bıyısız erkek, sakalsız yaşlı ya da orta yaşlı, aykırı bulunurdu. Matruş biri görüldü mü herhalde ecnebidir diye kestirilir atılırdı.

Matruşluk, bugünkü deyimini ile, sakalsızlık, bıyısızlık bizde cumhuriyetle başlamış, bir çeşit Batılılık ve uygarlık simgesi sayılmıştı. Atatürk sarı bıyıklarını kestiğinden bu yana, devlet adamlarının çoğu onu örnek aldılar. Sade devlet adamları mı? Memurlar, askerler, öğretmenler. Bıyığı kesmeyen bir azınlık kaldı ise bile, sakal dipten kazınmıştı.

ÖZGÜRLÜK ŞARKISI

İşte Sakallı Celal'in ayrıcalığı böyle bir döneme rastladığından daha da bir vurgulanıyordu. Her ayrıcalık hevesinin kökeninde –aranırsa– bir kompleks, bir göstermecilik duygusu yatıdığı görülür. Bundan ötürü rahmetliyi suçlamak aklımın köşesinden geçmez. Alçakgönüllü değerlerin güme gittiği bir ortamda herkesin, “ben de varım” diye bar bar bağırması, kişilikte ya da görünümde –bazen ikisinde birden– abartıya varması doğal karşılanmalıdır. Kaldı ki Sakallı Celal, sakalı dışında iddiacı bir adam da değildi. İyi mevkiler alacak yetenek ve kültürde olmasına, arkadaşlarının nüfuzlu yerlerde bulunmasına karşın o hep kenarda kalmayı yeğledi. Kimsenin uyuşmasına girmeyen küçük, iddiasız ama özgür bir yaşamla yetindi. “Sakalı dışında iddiacı değildi”den neyi kastettiğimi anlamışsınızdır. Sakal onun bir çeşit özgürlük, doğallık, kimseyi takmazlık ve

filozofluk bayrağı idi. Bektaşî kalenderliği ile filozof saygınlığını birleştiren bu sakal, onun ince yaradılışının söz haline getirmedeği bir şeyi dile getirir gibiydi. “Ben doğal bir insanım” der gibiydi. “İhtirasım yok. Paraya önem vermem. Mevkileri takmam. Bunun için sizlerin katlandığınız nice maskaralıklardan uzağım. Sizin burjuva kalıplarınıza metelik vermem. Hepinize de içimden kıs kıs gülerim.” Evet, ağzı ile değilse de, sakalı ile böyle der, kendine için için böyle bir üstünlük bôbüürü yaratırdı. Onu bunca keyifli ve kendine güvenli yapan da bu olmalı idi.

SAKAL DEYİP GEÇMEYELİM

Evet, sakal deyip geçmeyelim. Sakalın çeşidi var. Keçi sakalı var, didon sakal var, kıvrıkcık sakal var, çatal sakal var, tahta sakal var, yanak sakalı var, favorinin azmanı, François Joseph’inki gibi boyun sakalı var, Rabelais’ninki gibi ya da çok daha sonra Soljenitsin’in moda edeceği türdeki... Celal Bey’i sakal bırakma yolunda kim, hangi örnek özendirdi diye çok düşünmüşümdür. Yaradılış bakımından onunla kolay özdeşleşebildiğim ve hele onun geçtiği yollardan, aynı liseden, aynı kültürden, aynı birikimden geçtiğim için, tahminlerim biraz daha kolaylaşıyor. Anatole France, ilk aklıma gelenidir. İlk yapıtları ile abartılı değerlendirilen, sonra Maurassisme’le¹ Anarşizm arasında karar veremeyen bu yazar, sanırım, Fransız edebiyatındaki saygın yerini daha çok kendine yaraşan o beyaz sakalı ile sağlamıştır. Hazırcevaplık, spritüellik alanında Celal Bey’le çok ortak yanları olan oyun yazarı Tristan Bernard’ın uzun ve sevimli sakalı da, bu benzeşmeden ötürü Celal Bey’e çekici gelmiş olabilir. Nitekim dostlarından birkaçı da, rahmetliyi esersiz bir Tristan Bernard sayarlardı. Ama sade sakallarından ötürü değil, dünya görüşlerinden dolayı da, kendilerine öbür örneklerden fazla benzemek isteyeceği iki kişi daha vardı ki, bunlardan biri Karl Marx, öbürü de Fransızların babacan sosyalist lideri Jean Jaures’di.

1 *Maurassisme*: Fransız siyaset kuramcısı Charles Maurras (1868-1952) tarafından geliştirilen ve faşizmin bazı temel ilkelerine kaynaklık eden “bütünsel milliyetçilik” görüşü.

Celal Bey'in sakal bırakma hevesine, bu aklıma gelenler dışında elbet kendi ailesi ve büyükleri içinde etken olan örnekler de bulunabilir. Mesela, Beşiktaş'taki Deniz Müzesinde sakallı bir portresi duran babası Hüseyin Hüsnü Paşa'ya benzeme hevesi ilk akla gelendir. Celal Bey'le hiç benzeşmeyen muhteris, atılgan, çok çelişkili Rıza Tevfik'in sakalının bile, salt biçimsel ve estetik yönden Celal Bey'in sakalına belli bir ilham verdiği olasılığı da yabana atılmamalıdır. Bütün bunlar benim tahminlerim. Zaten önemli olan da bu değildir. Sakalın Celal Bey'e yakışıp yakışmadığıdır. Onu tanımayanlara hemen söylemeliyim ki, elhak yakışırdı.

Resmine bir bakmanız yeter. Ben onun gençliğini, sakalsız halini bilecek yaşta değildim. Kendisini tanıdığımda kırkının ortalarında idi. Ve sakalını yıllardır taşıyordu. Sakalsız yüzünü tahayyül dahi edemezsiniz. Sakal yüzünün öylesine ayrılmaz bir parçası olmuştu. Alnına dökülen kıvırcık saçları, kişilik sahibi uzun ve güçlü burnu, çocuksu bir parlaklık ve sıcaklıkla bakan neşeli gözleri, gür sakalının çevrelediği yüzüyle hem çelişkili hem uyumlu bir bileşim yaratıyordu.

SAĞLIK TAŞAN BİR İNSAN

Bir övüncü sakalı ve sakalının tutturduğu özgürlük şarkısı ise, bir başka övüncü de sıhhati, fizik gücü idi. Taşıt araçlarına hiç binmez, yaz kış asker postalları ile kilometrelerce yolu yaya yürürdü. Sınıf arkadaşı Matematik Profesörü Ali Yar'la yine sınıf arkadaşı Prof. İbrahim Hakkı Akyol'u birer eli ile tutup havaya kaldırdığına tanık olmuşum. Yurdun iki büyük bilginini birer eliyle havada tutabilmek, Sakallı Celal'e çok keyif vermişti. Bir keresinde de kısa memurluk dönemi sırasında, Aydın'da bir okul müdürü iken, okulun ek inşaatında hamallarla birlikte çalışmış, onları hayrette bırakarak, onların taşıyamayacağı ağırlıkları sırtlamış olduğunu duymuşum. Celal Bey, Bahriye Mektebi Nazırı Hüseyin Hüsnü Paşa'nın oğlu ve Mektebi Sultani mezunu olduğunu sık sık unutup ve unutturup herhangi bir sokaktaki adam kişiliğine bürünmekten çok zevk alırdı. Ankara Vapuru'nun ünlü süvarisi Şefik Kaptan bana ön güvertede halatları saran sakallı bir çımacının kendisine

Lamartine'in "Le Lac" şiirini ezbere okuduğunu anlatmıştı. Bu kadar güzel Fransızca bilen bu çımacıyı o güne kadar hiç görmediği için başçarkçıya sormuş, o da bu sakallı zatın İstanbul'dan İzmir'e biletsiz gitmek için boğaz tokluğuna çımacılık istediğini anlatmıştı. Celal Bey'in, istese bu kadarcık parayı dostlarından borç alması işten değildi. Ama öyle esmiş, öyle yapmıştı. Böyle oyunlara bayılırdı.

BİR SOHBET USTASI

Ben onu aile dostumuz Halit Birsan Hoca'nın evinde tanımıştım. Oraya sık sık gelirdi. Ahmet Haşim, Ali Yar, İbrahim Hakkı Akyol da sınıf arkadaşları olurdu. İbrahim Alâettin ve Halil Nihat'la da yakın dosttu. Bekâr ve bakımsız hali, bu dostlardan evli olanların hanımlarını rikkate getirir ve onu sık sık yemeğe çağırırlardı. Sakallı Celal'in geleceği günler, yaşlı, genç tüm ev halkınca bir sevinç arifesi yaşanırdı. Çünkü Celal Bey gerçekten çok iyi bir konuşucu idi. Zeki idi. Spiritüel idi. Her konuya kolayca girer çıkardı. Yaygın bir kültürü ve her çeşit insanı kavrayacak bir sunuş tarzı vardı. Bir indirgeme ustası idi. En soyut konuları çok çarpıcı somut örneklerle herkesin anlayacağı bir yalınlığa getirirdi. Konuşmalarını etkin yapan öğelerin başında da içtenliği gelirdi. İçtenliği bir, neşe ve sağlık taşan ışınımı iki. Güç beğenen Ahmet Haşim'e bile, "Celal'i dinlemek zevklerin en tatlısı ve hazların en mutenasıdır" dedirten de buydu. R'leri g'ye çeviren bir telaffuzu vardı ki, onu bu da ayrıca sevimli yapardı. Bu telaffuz bütün 'clochard' görünüm hevesine karşın bir yerde onun dadılı, matmazelli geçmiş çocukluğunun izlerini de faş ederdi.

HEM DERBEDER HEM TİTİZ

Steinbeck'in *Fareler ve İnsanlar* piyesindeki sevecen Lennie'si gibi, Celal Bey de fareleri severdi. Bunlara odasında ayrı bir köşe ayırdığı, inip çıkacakları merdivenler yaptığı, boş vakitlerde onlarla oyalandığı söylenirdi. Herkes muhabbetkuşu, kanarya, kedi, köpek

beslemez ya. O da fare besliyordu. Bu özelliği anıldıkta hanımlar tiksinti ve korku mimikleri yaparlardı. Yaşamları dışı sırtlan gibi acımasız kadın arkadaşları, aç kurt gibi vahşi erkek dostları arasındaydı geçtiği halde bunlardan korkmayıp da bir fare görünce korkan kadınlara herhalde Sakallı Celal de pek akıl erdirememiş olmalı idi. Bir başına yaşayan erkeklerin yüzde ellisi gibi, temizliğe pek özen gösterdiği savunulamazdı. Çamaşır ve gömleklerini giyebildiği kadar giydiği, kirlenince çıkarıp attığı söylenirdi. Bütün bunlara karşın çağrılı bulunduğu en temiz ve titiz sofralarda bile, ev sahiplerine sezdirmeden cebinden bir alkol ve pamuk çıkarıp gümüş çatal bıçakları onunla ovar, yemeğe öyle başlardı. Ev sahipleri de onun bu evhamını bildiklerinden gizli temizliğini görmezden gelir, bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu gibilerden onun çelişmesine için için gülerlerdi.

PLATONİK BİR SOSYALİST

Sakallı Celal denince, onun hiç yanından ayırmadığı küçük valizini anmamaya olanak var mı? Bu küçük valizde sefertası bulunurdu, Fransızca günlük gazeteler bulunurdu, yeni çıkmış Fransızca bir iki kitap bulunurdu ve ölüm kalım parası olarak da Sakallı Celal'in belki tüm birikmiş parası olan dört bin lirası bulunduğu söylenirdi.

Sakallı Celal, paşa babasının evinde matmazelle başladığı Fransızcasını Mektebi Sultani'de ilerletmişti. Fransız edebiyatını çok iyi bilirdi. Sevdiği şairlerin şiirini öğrencilik zamanının coşkusu ile ezbere okurdu. Salt Fransız edebiyatı mı? Türk edebiyatı, tarih, felsefe, sosyoloji, metafizik, güzel sanatlar üzerine konuşurdu. Konuşmasının şurasına, burasına, doğmaca espriler serpiştirerek, size nefis bir konuşma şöleni çekerdi. İyi bir aile eğitimi almış görüldü bir insan olarak, herkesin onurunu sakınan bir dikkati de vardı. Ateşli tartışmalara girdiği zaman bile ölçüyü kaçırmazdı. Bir ahbabı ona Sakallı Celal değil, "Celalli Sakal" adını koymuştu. Bu celalli halinde bile durmadan inip kalkan o koca sakalı, hiçbir zaman babacanlığını yitirmezdi. Celal Bey, sosyalizmin adını dahi anmanın tabu olduğu bir dönemden bu yana ilk sosyalistlerimiz-

dendi. Başka türlüşününün insanım diyen insana yakışmayacağına inanarak, bunu bir bôbür sorunu yapmadan, hiçbir gün gösterişe, tafrafuruşluğa kalkmadan, hiçbir örgüte bağılı olmadan ama inancında hep aynı kalarak, hiçbir ödün vermeden. Bir gün Sovyet Rusya'da düşünce özgürlüğüne karşı alınan bazı önlemlerden söz edilirken dayanamamış, "Bu ülke, dünyaya kağış koca biğ sosyal savaş veğıyoğ ağkadaşlağ" demişti. "Oğada sefeğbeğlik bitmedi ki, sıkıyönetim kalksın."

Sakallı Celal'in tadına doyum olmaz söyleşileri uçup gitti. Ne yazık ki yeteneğinin kâğıt üzerine saptanmış bir belgesi kalmadı. O şimdi, kulaktan kulağa aktarılan anekdotları, nefis ve veciz esprileri ile anılagelıyor. Onu hiç tanımamış kuşaklar da Sakallı Celal'i bu esprilerden öteye hiç bilmiyor. Bu esprileri burada yineleyecek değılim. Türk aydınlarını, "dümeni bozulmuş, karaya oturmak üzere Doğı'ya doğıru giden bir gemide, arkaya doğıru koşup Batı'ya gidiyoruz kuruntusuna kapılan yolculara" benzetmesi, bunların en unutulmayanlarından biridir. Ulusal bahtsızlığımızı şu beş kelimeye sığdırması da, başka bir söz ve fikir ustalığıdır: "Bizde ilgililer bilgisiz, bilgililer de ilgisizdir."

BOŞUNA AKAN PINAR

Sakallı Celal Bey'i ben hep sarp dağlar, gür ormanlar ve bozkırlar ortasında boşuna akıp giden bir pınara benzetmişimdir. Vurgulamayı lütfen boşuna sözü üzerine yapınız. Bence ziyan olmuş, eski deyimi ile heder olmuş bir değıerdir. O, yurda yararlı olmanın yolunu zorlamamış, yurt da ondan yararlanmanın yolunu bulamamış, bilememiş, hatta teşebbüs bile etmemiştir.

Bundan ötürü, varlığı ve değıeri, yalnız onunla karşılaşabilen, onu tanıyabilen az sayıda insan tarafından bilindi, anlaşıldı.

Bunlardan biri olabildiğim için kendi kendimi hep şanslı saymışımdır.